

zbirali po velikanskih soseskah, da bi branili samostalnost. Tedaj ni bilo med vojskinim hrupom misliti na drugo izobraženje, kakor na naj potrebniše podučevanje v veri, in te cveteče dežele postale so na pol barbarske.

(Dalje prth.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

I.

Učenec. Učim se slovenšine in rad bi se je naučil dobro, pa godi se mi tako, — kakor sem čul, da se je godilo nekdam našim prednikom, da so jih učili eni tako, eni tako — da velikrat sam ne vem, kaj in kako! Ljubi moj „Tovarš“! ti hodiš sem ter tje po svetu, marsikaj skusiš, marsikaj vidiš, slišiš in pozveš lahko; povej mi časih kako reč povej, prašaj pri učnikih in drugod, in razjasni mi, zakaj ta tako piše, drugi drugač. Koj dans te primem, da mi povej, zakaj si v I. listu str. 3. pisal: „Učitelj učencom“ o novem letu, — zakaj pa ne: „Učenik učencom“?

Tovarš. Za to, ker sem učiteljski tovarš, bi ti odgovoril lahko ob kratkem; toda sploh pravijo, da je mladina, zlasti šolska mladina naša nada, torej mi je clo ljubo, da se mi pridružiš, — in rad ti bom, kolikor morem, postregel, rad tudi drugej prašal in pozvedoval, ktera je prava, ktera pa ne. Prijel si me pa koj za pravo žilo v reči, v kateri se mi je že samemu tesna godila. Rekel sem nekdam tistemu, ki druge uči ali podučuje, učenik, potlej učitelj, in sedaj hočejo nekteri po sili, naj mu rečem učnik.

U. Skorej smo se unidan na glas posmejali, ko je nekdo našega gospod učenika ogovoril: Učenik! Gospóda je pa rudeča spreletéla.

T. Sej je res nekako zaničljivo in zbadljivo to imenovanje; meni se vsaj tako zdí, in ogibal sem se ga dosihmal.

U. Ali je pa kje v navadi, ali govore tako v katerem kraju?

T. Precej sem že obhodil, pa nikjer še nisem slišal med ljudstvom tega imena, in tudi ne glasi se lepó.

U. Zakaj so torej hotli nekteri premeniti imé učenik, ali ni dobro?

T. To so hotli nekteri za to, ker se je nekđaj v starem slovenskem jeziku tistemu, ki se uči, reklo učenik, in se mu v nekterih bližnjih slovanskih še dāns pravi.

U. Kaj ti poveš! Tedaj sem pa jest učenik; tega bi si še ne bil domišljeval. Kako pā so rekli tistemu, kteri uči ali podučuje?

T. Rekli so mu učitelj, in tako se je na tanko razločilo učitelj (magister) in učenik (discipulus), učiteljnica (magistra) in učenica (discipula).

U. Kako na tanko je pač določila stara slovenšina!

T. Nič ne maraj; tudi nova ali sedanja slovenšina to dobro določi takole: Učenik (magister) in učencec (discipulus), učenica (magistra) in učenka (discipula).

U. Ali se pa dā skazati, de je pravo imé učenik za tistega, ki druge podučuje?

T. Dā se dā, in sicer prav lepo. Razlaga se iz priloga ali pa iz terpivnega deležja učen, t. j. taki, ki se je sam učil in zna, in s koncem — ik pomeni tistega, kteri sam učen druge uči (kakor latinski doctor iz doctus). In taki bi mógli učitelji biti.

U. Pač res lepo je to ime, in ako tudi niso učeni, jih pa opominja samo imé, naj se učé, da bodo — sami učni — znali druge prav učiti.

T. Česar slovenska pisava ne more, pa izreka še bolje določi, ker drugač naglasuje učenik in učenica, drugač učencec in učenka. Enako bi se dalo razločiti mučenik in mučenica (cruciator), mučenec in mučenka (martyr), rešenik ali odrešenik in rešencec itd. Razun teh imamo take oblike tudi v besedah: rojenice, sojenice, rojen list, plačan list, zahvaljena pesem in v družih iz terpivnega deležja pa z djavnim pomenom.

U. Ne vem, ali pomeni beseda učenik prav tistega, ki druge uči in podučuje?

T. Meni se zdi, da ne, ker učni, podučni se imenuje tisti, kteri ima učen ali podučevan biti in se rad uči, p. učni, podučni otroci.

U. Kaj pa, ko bi za besedo „štruftar“ vzeli ime „učenik“, in da bi ne delalo pomote, ko bi rekli njemu učenik, učnika, učencu, njegovemu pa učenik, učnika?

T. Kaj ti na misel ne pride!

U. Kako pa, da se bere časih učitelj, časih učitel?

T. To obliko imajo severni bratje naši, uno pa južni;

ker smo si pa južni bližej v jeziku, v govorjenji, torej pišejo sploh raji učitelj.

U. Pa nekteri se jezijo, kadar beró učitelja, in unkrat sem bral celó učiteljna; ali bi se smelo tako pisati?

T. Res je una oblika nekako pusta za slovensko uho, in mnogi imajo raji domačega, slovenskega prijatla kakor slovanskega prijatelja. Da se pa „učiteljna“ tudi sme pisati, posnamem iz tega, ker se je nekdaž reklo učiteljevi ženi ali tisti, ktera uči in podučuje, učiteljica, in po priliki, kakor pravimo: aposteljna, rabeljna itd. Ako torej ohranimo obliko učitelj, se vjemamo lepo z nekdanjo slovenšino in z drugimi slovanskimi brati; pa tudi domača sedanja oblika učenik je lepa in dobra.

U. Zdaj vem, kaj mi je misliti od te različne pisave. Da se različno in vzajemno piše, tako je prav. **Z Bogom!**

Šolska roba.

Iz spisja. Izpišite iz teh le stavkov lastne, občne, stvarinske in skupne imena: Ameriko je najdel Kristof Kolumb. Sava je reka. V Idrii na Kranjskem kopljejo živo srebro. Čebele naberajo med. Ovca nam daje meso in volno. Svinec je težji od železa. Valvazor je Kranjsko popisal. Dunaj, Pariz in London so naj večje mesta v Evropi. Kopitar je bil učen Slovenec. Gospoda ne dela veliko z rokami. Germovje je nizko. Iz železa in jekla izdelujejo mnogo umetnih reči. Sveta Ciril in Metod sta oznanovala sveto vero po Slovenskem in Markem. Naše dežele so bile že pod Rimljani kos stare Ilirije. Naj višja gora na Kranjskem je Triglav. Triglava se derži še drugo gorovje. Na Kranjskem pridelujejo vino, in delajo mezlan, sukno, sklode, lonca, sita. Poglavitna reka na Koroškem je Drava.

Koliko časa bi se potrebovalo, da bi se en bilion naštel? Če bi kdo od 1 do 100 naštel v 1 minuti, bi naštel 6000 v 1 uri, 144.000 v 1. dnevu (v 24. urah), 1.008.000 v 1. tednu, 52.516.000 v 1. letu, tedaj 995.903.000.000 (kar še ni popolnoma en bilion) v 19.000 letih. Šteti pa bi mogel po noči in po dnevu, in velike števila bi mogel ravno tako hitro šteti kakor male.

Dobri izreki — zaklad za celo življenje.

Stari kmet Gradišar je bil vedno dobre volje. Doživel je že pet in sedemdeseto leto in dosti preterpel, in vendar ni nikoli nobeni človek slišal nevoljne besede iz njegovih ust. Tudi v naj večih krizih in težavah je bil popolno vdan in miren. Njegov sosed mu enkrat reče: Ljubi starček, uči me, kako da bi bil miren in vesel pri vseh težavah tega življenja! Ako bi